

TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNİN ETKİLERİ BAĞLAMINDA TÜRKİYE SOSYAL POLİTİKASININ DEĞİŞİMİ

Kasım KARATAŞ¹
Mehmet BAŞCILLAR²
Ali TAŞCI³

ÖZ

Bu çalışmada Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinin etkileri bağlamında 2010-2018 yılları arasında Türkiye sosyal politikasının dönüşümü değerlendirilmiştir. Türkiye'nin eğitim, sağlık, barınma, sosyal güvenlik ve istihdam politikalarındaki değişiklikleri, Katılım Ortaklığı Belgeleri, Ulusal Raporlar ve İlerleme Raporlarıyla açıklanmıştır. Kadın, yaşlı, çocuk ve engelli alanındaki politika değişiklikleri basın yayın organlarından derlenen haberlerin yanı sıra ulusal ve uluslararası ölçekli sivil toplum örgütlerinin raporları ışığında gözler önüne serilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Türkiye Sosyal Politikası, Türkiye-AB ilişkileri

THE CHANGES IN TURKEY SOCIAL POLICIES WITHIN THE CONTEXT OF THE EFFECTS OF TURKEY-EUROPEAN UNION RELATIONS ABSTRACT

In this study, the reshaping of Turkey's social policies within the European Union harmonization process is evaluated. Turkey's transformation in the fields of education, health, housing, social security and employment in the European Union-axis, Accession Partnership Documents, National Reports and Progress Reports are explained. The reappropriation of social policies in the context of women, elderly, children and people with disabilities are dealt with in detail. The concrete contribution of the change in Turkish social policy at local, national and global levels has been revealed in the light of the reports of national and international NGOs as well as the reports compiled from the media.

Keywords: European Union, Social Policy in Turkey, Turkey-EU relationships

¹ Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, Prof. Dr. Kasım Karataş, kkaratas@hacettepe.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-4817-9981

² İstanbul Gelişim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Yüksekokulu Sosyal Hizmet Bölümü Öğr. Gör. Mehmet Başcılar, mehmetbascilar@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-0223-8050

³ Atatürk Üniversitesi Oltu Beşeri ve Sosyal Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Arş. Gör. Ali Taşci, ali.tasci@atauni.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002- 2368-8261

1. Giriş

Türkiye sosyal politikasının tarihsel serüveninde önemli dönüm noktaları bulunmaktadır. Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kimi zaman iç dinamiklerin kimi zaman ise dış dinamiklerin bu dönüm noktalarının belirlenmesinde etkili olduğu bilinmektedir. Türkiye'nin Avrupa Birliğine uyum süreci kapsamındaki çok boyutlu ilişkileri, sosyal politika alanında da kendisini göstermiştir. Bu çalışma, 2010-2018 yılları arasındaki dönemde Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinin Türkiye sosyal politikasına yansımalarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Türkiye sosyal politikasının biçimlendirilmesinde Avrupa Birliği ilişkilerinin derin etkilerini gözlemlenmesi ve güncel gelişmeleri alanyazına kazandırma çabası, 2010-2018 yılları arası dönemin seçiminde etkili olmuştur. Bu seçim hiç şüphesiz aynı zamanda çalışmanın sınırlılığını oluşturmaktadır.

Çalışmanın ilk iki bölümünde Avrupa Birliği tarihi ve sosyal politikası genel hatlarıyla ele alınacaktır. Üçüncü bölümde, Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerine değinilecektir. Ve son bölümde Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri Türkiye sosyal politikasına etkileri bağlamında tartışılacaktır.

2. Avrupa Birliği Tarihine Genel Bir Bakış

Birleşik Avrupa fikri çok eskilere dayanmaktadır. Avrupa sınırları içerisinde yaşanan savaşlar ve savaşın beraberinde getirdiği yıkım ile birleşik Avrupa fikri barışı sağlamak ve korumak adına bir çözüm olarak görülmeye başlanmıştır. Etnik olarak farklı milletlerin bir araya gelmesi ile kurulmuş Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Birliği'nin (SSCB) dünyanın iki büyük gücü haline gelmesi ve Avrupa'daki "küçük" devletlerin bu güçlerden zarar görmek istememesi, "birleşik Avrupa" fikrini daha da pekiştirmiştir. Siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel bütünleşme olmadan "birleşik Avrupa'yı" hayal etmek mümkün değildi. Avrupa topraklarının huzurunun Fransa ile Almanya arasındaki işbirliğine bağlı olduğu geniş bir kesim tarafından kabul edilmekteydi. Ortak kömür ve çelik üretiminin paydasında buluşmayı kabul eden Fransa ve Almanya'nın yanında Belçika, Lüksemburg, İtalya ve Hollanda'nın yer aldığı Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) 1951 yılında Paris Antlaşması ile kuruldu (Dülger, 1991). Savaşın hammaddesi olan kömür ve çelik, ilginç bir şekilde barışın hammaddesi olmuştur.

Kurulan ortaklığı, mal, işgücü ve sermayenin serbest dolaşımı ile güçlendirmeyi planlayan üye ülkeler, 1957 yılında Roma Antlaşmasını imzalayarak Avrupa Ekonomik Topluluğunu (AET) kurmuştur. Bununla beraber üye ülkelerin barışçıl amaçlı nükleer enerji alanındaki iş birliğini öngören Avrupa Atom Enerjisi Kurumu da kuruldu. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu ,Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu, birbirinden bağımsız olarak çalışmakta ve iktisadi alandaki işbirliğine ivme kazandıracağına inanılmaktaydı. Düzenlemelerin iktisadi alanda sınırlı olmasının sebebi “birleşik Avrupa’nın” uzun soluklu bir değişim süreci ile oluşabileceğine inanılmasından kaynaklanmaktaydı. 1965 yılında imzalanan Füzyon Antlaşması ile bu üç topluluk, Avrupa Topluluğu (AT) adı verilen tek bir şemsiye altında toplanmıştır (Gençler & Şenocak, 2009). Bu gelişme, karar alma sürecinde, işbirliği ve ortaklığın sağlanması açısından gerekli bir düzenleme olarak değerlendirilmiştir.

1968 yılında imzalanan Gümrük Birliği ile gümrük vergileri kaldırılmıştır. Yirmi ikinci yılına dek altı üyeden oluşan Avrupa Topluluğu 1973 yılında İngiltere, Danimarka ve İrlanda’yı da üyeliğe kabul etmiştir. 1981 Yunanistan,1986 İspanya ve Portekiz’in üyeliği ile üye sayısı 12 olmuştur. 1986 yılında Tek Avrupa Senedi imzalanarak Avrupa Topluluğunu meydana getiren antlaşmalarda değişiklik yapılarak topluluğun sosyal alandaki gücü az da olsa artırılmış, tek pazarı gerçekleştirmeye yönelik düzenlemelerin yanı sıra sosyal konularda da ilerlemeler sağlanmıştır (Tokol & Alper, 2014). Sürdürülebilir politikalar açısından, ekonomik ve siyasal bütünleşmenin yanında sosyal değişimin de gerekliliğinin önemi fark edilmiştir.

1990 yılında Berlin Duvarı’nın yıkılması ve 1991 yılında Sovyetler Birliği’nin dağılması, Avrupa’nın siyasi yapısının önemli ölçüde değişmesine neden olmuştur. 1993 yılında yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması (Avrupa Birliği Antlaşması) Avrupa Birliği’nin (AB) temellerinin atıldığı en önemli antlaşma olarak kabul edilebilir. Söz konusu antlaşma ile Avrupa vatandaşlığının oluşturulması, güvenlik, adalet, işçileri ve daha birçok alanda ortak politikaların oluşturulmasının 1999 yılına kadar tamamlanması amaçlanmıştır (Avrupa Birliği Bakanlığı, 2013).

Maastricht Antlaşması ile AB’nin üçlü sacayağını Avrupa Toplulukları, Ortak Dışişleri Güvenlik Politikası ve Adalet-İşçileri oluşturuyordu. 1995 yılında İsveç, Finlandiya ve Avusturya’nın da

üyeliği ile üye sayısı 15'e yükselmiştir. 1999 yılından itibaren AB ortak para birimi Avro tedavüle girerek kullanılmaya başlanmıştır (Pekcan, 1999). Bu gelişme ekonomik işbirliğinin gelişmesine istenen ölçüde katkıda bulunarak, mal, işgücü ve sermayenin iç piyasadaki esnekliği sağlanmıştır.

2004 yılında Slovenya, Slovakya, Polonya, Malta, Macaristan, Litvanya, Letonya, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Estonya, Çek Cumhuriyeti'nin; 2007'de Romanya ve Bulgaristan'ın; 2013 yılında Hırvatistan'ın katılımıyla üye sayısı 28'e ulaşmıştır. (Avrupa Birliği Bakanlığı, 2013). Birleşik AB fikri ile yola çıkan ülkeler, bütünleşmenin uzun soluklu bir süreç olduğunun bilincindeydi. Ekonomik, siyasi ve sosyal bütünleşme adına evrimini sürdüren AB, geçmişte olduğu gibi günümüzde de gelişimini ve değişimini sürdürmeye devam etmektedir.

3. Geçmişten Günümüze Avrupa Birliği Sosyal Politikasına Hızlı Bir Yolculuk

Avrupa'da bütünleşme sürecinin doğuşu, ekonomik zeminde başlamış ve uzun bir süre bu alanda devam etmiştir. İktisadi alanda yapılan düzenlemelerin sosyal alandaki gelişimleri zaten sağlayacağına inanılmaktaydı. Birliğin doğuşu kabul edilen 1951'den itibaren yaklaşık 20 yıllık süreçte, üye ülkelerce benimsenen ortak bir sosyal politikadan söz etmek mümkün görünmemektedir (Çelik, 2014). Bu dönemde üye ülkelerin ekonomik işbirliğine yönelik gösterdikleri gayreti sosyal politika alanında göstermeye isteksiz kaldıkları görülmektedir. Sosyal politikaları uluslararası bir kuruma devretme fikri üye ülkelerce egemenlik haklarını kaybetme ve ekonomik güçlülere yol açacağı endişesiyle soğuk karşılanmıştır (Gençler & Şenocak, 2009).

Liberal ekonomi politikalarının emeği korumada yetersiz kaldığının ortaya çıkması, Avrupa Ekonomik Topluluğu'na daha insani boyut kazandırılması gerektiğine ilişkin fikirler ve artan eylemler sosyal politika alanında müdahaleci bir tutum sergilenmesi gerektiğini ortaya koymuş ve 1972 yılında gerçekleştirilen Paris Zirvesine zemin hazırlamıştır. Paris Zirvesinde sosyal politikanın, ekonomik birlik kadar önemli olduğu vurgulanmış, göçmen işçilerin çalışma koşulları, tam istihdam, kazanılmış hakların korunması, toplu işten çıkarmalara karşı işçilerin korunması ve işçilerin yönetimde de

söz sahibi olması gibi konulara dair sosyal eylem planı kabul edilmiştir (Çelik, 2014).

İşçi sağlığı, iş güvenliği, çalışma şartları gibi alanlara ilişkin alınacak kararlarda nitelikli oy uygulamasının getirilmesi önemli bir ilerlemedir (Gençler & Şenocak, 2009). 1989 yılında Strasburg Zirvesinde Avrupa Topluluğu Çalışanların Temel Sosyal Hakları Topluluk Şartı kabul edilmiştir. Bu şartta değinilen temel konu başlıklar arasında serbest dolaşım, istihdam ve ücretler, yaşama ve çalışma şartlarının düzenlenmesi, sosyal güvenlik hakkı, örgütlenme ve toplu pazarlık hakkı, mesleki eğitim hakkı, kadın ve erkeklere eşit muamele hakkı ve iş yerinde sağlık ve güvenliğin korunması gibi haklar yer almaktadır (European Economic and Social Committee, 1989).

1992 yılında imzalanan Maastricht Antlaşmasının sosyal politikaya ilişkin hükümlerine İngiltere'nin muhalif tutumu damgasını vurmuş ve Avrupa'da sosyal bütünleşme çabaları bir kez daha sekteye uğramıştır. Maastricht Antlaşmasına eklenen Sosyal Politika Protokolü ile Avrupa sosyal politikası daha belirginleşmiştir (Tokol & Alper, 2014). İşçi sağlığı ve iş güvenliği, çalışma koşulları, işçilere bilgi verme ve danışma, kadın ve erkek işçilerin eşitliği, istihdam dışı kalanların bütünleşmesinin sağlanması gibi konularda nitelikli oy; sosyal güvenlik, yabancı ülke vatandaşlarının istihdamı ve işçi işveren kesiminin temsili gibi konularda oybirliği uygulaması sürdürülmüştür. 1989 yılındaki Strasburg kararlarına ek olarak Avrupa Komisyonuna, karar sürecinde işçi ve işveren taraflarına danışma zorunluluğu getirilmiştir. Örgütlenme özgürlüğü, grev ve lokavt konularına ilişkin düzenlemeler için AB'ye yetki verilmemiştir (Çelik, 2004). Ek protokol ile işçi ve işverenin düzenlemelerde söz sahibi olabilmesine olanak tanınmış ve iletişim kanalları açılmıştır (Tokol & Alper, 2014). 1997 yılında imzalanan Amsterdam Antlaşması ile İngiltere de Sosyal Protokolü benimsedi. Amsterdam Antlaşması ile istihdam sorunu ile mücadelenin esasları, ekonomik dengeyi gözeterek, belirlenmiştir (Özerdem, 2010). İstihdamın AB'nin ortak sorunları arasında yer aldığı, ekonomik büyüme kadar önemli olduğu ve nitelikli işgücü geliştirmeye yönelik stratejilerin gerekliliğini vurgulanmıştır (Özen, 2015). Amsterdam Antlaşması ile istihdam konusuna ayrı bir başlık altında yer verilmesi sorunun büyüklüğüne işaret etmektedir.

2004 yılında hazırlanan AB Anayasasının amaçlarından biri de, son derece dağınık vaziyette olan AB Antlaşmalarını ve diğer

mevzuatını sadeleştirerek tek bir çatı altında toplamaktı. Üye ülkelerde halk oylamasına sunulan AB Anayasası, Fransa ve Hollanda'nın 'hayır' oylarıyla reddedilmiş; bu reddediş diğer pek çok AB ülkesinin de Anayasayı askıya almasına sebep olmuştur (Çelik, 2014). AB Anayasasının kabul görmeyişinin ardında üye ülkelerin iç dinamikleri göz ardı edilemez. Üye ülkelerin sahip olduğu farklılıklar, zaman zaman bütünleşme sürecinin sekteye uğramasına neden olmuştur.

AB Anayasası projesinin başarısızlıkla sonuçlanması, AB Anayasasının kapsamının daraltılıp yumuşatılması gerektiği fikrini ortaya çıkarmıştır. AB marşı, bayrağı, anayasası gibi ibarelerin yer verilmediği ve kabul görmeyen hususların çıkarıldığı ve kapsamının daraltıldığı yeni antlaşma 2007 yılında Lizbon'da imzalanmıştır (Gençler & Şenocak, 2009). Lizbon Antlaşması ile temel haklara ilişkin olarak "güvence altına alma" ifadesi yerine "tanıma ve saygı gösterme" ifadelerine yer verilmiştir. Böylece üye ülkelerce tam anlamıyla uzlaşının sağlanamadığı noktalarda ülkelerin inisiyatif alabilmelerine olanak sağlanmıştır.

Hükmedici ifadelerden sakınan ve tavsiye üslubuna ağırlık veren Avrupa Temel Haklar Şartının sosyal alanı da içine alan tüm düzenlemelerinde nihai kararı üye devletlerin inisiyatifine bırakması neticesinde, bireylerin haklarını korumaktan aciz kalacağını ve uluslararası denetim işlevinin sekteye uğrayacağı öngörülmüştür. Nitekim Gençler & Şenocak (2009) Temel Haklar Şartı anayasa metninin bir parçası iken Lizbon Antlaşması ile bağlayıcı olmaktan uzaklaşarak sosyal politikaya yönelik derinleşmeyi ertelediğini...” ifade etmektedir.

4. Türkiye'nin Avrupa Birliği Serüveni

Türkiye'nin AB serüveni, 1959 yılında dönemin Başbakanı Adnan Menderes'in AET'ye ortaklık başvurusu ile başlamış, 1963 yılında dönemin Başbakanı İsmet İnönü tarafından imzalanan Ankara Antlaşması ile ilişkilerin temeli atılmıştır. İsmet İnönü, AB'yi "beşeriyet tarihi boyunca insan zekasının vücuda getirdiği en cesur eser" olarak tanımlamıştır. 1970 yılında imzalanan Katma Protokol ile Gümrük Birliğinin sağlanması için 22 yıllık süre verilmiş ve topluluk Türkiye'den ithal ettiği bazı sanayi ürünlerinin vergilerini sıfırlamıştır. 1980 sonrası askeri darbenin de etkisiyle ilişkiler, durma noktasına gelmiştir. 1987 yılında yeniden üyelik başvurusu

yapılmıştır. Bu başvuruya, Türkiye'nin ekonomik, siyasal ve sosyal alanda daha da gelişmesi gerektiği ve bir süre daha yeni üyelere kapalı olduğu yanıtı verilmiştir. 1996 yılında Gümrük Birliği yürürlüğe girmiş; (TUSİAD, 2010) 1999 yılında Helsinki Zirvesinde Türkiye'nin adaylığı resmen kabul edilmiştir. Katılım Ortaklığı Belgesinde yer alan hususlar çerçevesinde sekiz Uyum Paketi ve iki Anayasa Paketi TBMM'de kabul edilmiştir. 2005 yılına gelindiğinde, Brüksel Zirvesi'nde, Türkiye ile müzakere sürecine başlanması kararı verilmiştir. Katılım Ortaklığı Belgesi çerçevesinde tamamlanması gereken 35 fasıl bulunmakta olup bugüne dek 16 fasıl müzakerelere açılmıştır (AB Bakanlığı, 2016)

5. Sosyal Politika Bağlamında Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri

10-11 Aralık 1999 tarihinde Türkiye'deki ilerlemeler ve Kopenhag kriterlerine uyum kapsamındaki reform hareketleri AB tarafından takdir ile karşılanmış ve Katılım Ortaklığı Belgesi hazırlanması kararı alınmıştır. Katılım Ortaklığı, aday ülkeleri üyelik sürecine hazırlayan politikalar serisinden oluşmaktadır. İlk Katılım Ortaklığı Belgesine (KOB) ilişkin planlar kısa vadeli ve orta vadeli planlardan oluşmakta olup kısa vadeli planlar 2001 yılına kadar tamamlanacak eylemleri, orta vadeli planlar ise tamamlanması bir yılı aşacak etkinlikleri içermekteydi (Özerdem, 2010). KOB'un hazırlanarak Türkiye'nin aday ülke olarak kabulü, Türkiye'nin AB'ye uyum çerçevesindeki reform hareketlerini ivmelendirmiş ve sürece olan inancını tazelemiştir.

Helsinki Zirvesinde Türkiye'nin adaylığa kabulü, 12 Aralık 1999 tarihli Hürriyet gazetesinin manşetinde "Türkiye artık Avrupadadır" şeklinde duyurulmuştur. Dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in "Şimdi daha çok çalışmamız, daha akıllı çalışmamız gereken bir döneme giriyoruz" sözleri, uyum kapsamında atılacak somut adımlara işaret etmektedir (Hürriyet, 1999).

Aday ülkelerden KOB çerçevesindeki beklentilere karşılık verecek Ulusal Programı hazırlamaları ve değişen ihtiyaçlara göre belirli dönemlerde bu programı yenilemeleri istenmektedir. Ulusal Program, değişen koşullara ve gereksinimlere uyum sağlayacak dinamik bir eylem planı niteliğindedir.

5.1. Türkiye Katılım Ortaklığı Belgeleri

Adaylığın kabulünden günümüze kadar, 8 Mart 2001, 19 Mayıs 2003, 23 Ocak 2006 ve 18 Şubat 2008 tarihlerinde Katılım Ortaklığı Belgeleri hazırlanmıştır. Buna karşılık Türkiye tarafından 2001,2003 ve 2008 yıllarında “AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı” hazırlanmıştır (AB Bakanlığı, 2011). Bu program ve belgeler AB'nin Türkiye'den beklentilerini ve Türkiye'nin bu beklentilere yönelik taahhütlerini içermektedir.

AB, 2001 yılı KOB'da kısa vadede müktesebata uyum için strateji ve detaylı bir programın oluşturulmasını, çocuk işçiler sorununa ilişkin çalışmaların arttırılmasını, sendikal hak ve faaliyetlerin önündeki engellerin kaldırılmasını talep etmiştir. Orta vadede ise kadına karşı ayrımcılığın yanı sıra cinsiyet, ırk, inanç, yaş ve engellilik kaynaklı tüm ayrımcılığın ortadan kaldırılması, sosyal politika ve istihdam konularındaki müktesebatın uygulanmasının sağlanması, iş hukuku, kadın ve erkeğe eşit muamele, iş sağlığı ve güvenliği konularında AB müktesebatının yerine getirilmesi, sosyal güvenlik ağının ve sosyal korumanın geliştirilmesi, ulusal istihdam stratejisinin hazırlanması hedeflenmiştir (AB Bakanlığı, 2001).

2003 yılı KOB'da 2001 yılı KOB'da yer alan hedeflerin hemen hemen tamamı yeniden tekrarlanmıştır. Ek olarak halk sağlığı alanındaki AB müktesebatına iç hukukta yer verilmesi, sendikal haklara saygı gösterilmesini sağlamak adına iki veya üç taraflı aktif ve özerk sosyal diyalog şartlarının oluşturulması ve uygulanması hedeflerine yer verilmiştir. Orta vadede ise işçi sağlığı ve halk sağlığı, iş teftiş kurumları da dahil olmak üzere idari yapıların sağlamaştırılması, sağlık hizmetlerine erişimin ve bu hizmetlerin kalitesinin arttırılması, toplum sağlığının iyileştirilmesi konusunda stratejilerin oluşturulması ve emeklilik sistemine ilişkin reformların gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. Belgede sığınmacılar ve mültecilere sosyal destek sağlanması konusuna da yer verilmiştir (Devlet Planlama Teşkilatı, 2003).

2006 yılı KOB'da ekonomik ve sosyal alan Kadın Hakları, Çocuk Hakları, Sendikal Haklar ve Azınlık Hakları ve Doğu ve Güneydoğuda Durum alt başlıkları altında ele alınmıştır. Kadın Hakları alanında, Medeni Kanun, Ceza Kanunu ve Ailenin Korunmasına Dair Kanun gibi mevzuatın uygulanması, kadına yönelik şiddete karşı önlemler alınması, hakim, savcı, kolluk görevlileri ve belediyeler için konuyla ilgili eğitimler verilmesi ve büyük belediyeler tarafından sığınma evleri kurulması, kadınların

toplum hayatındaki konumunun daha da yükseltilmesi hedeflenmektedir. Çocuk hakları alanında sokak çocukları sorununa yönelik mücadelenin sürdürülmesi ve uluslararası standartlara uygun olarak çocuk haklarının korunması hedeflenmiştir. Sendikal haklar kapsamında AB ve Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmelerinde yer alan sendikal haklara saygı gösterilmesi, sosyal diyalogun güçlendirilmesi hedeflenmektedir. Azınlık hakları kapsamında Türkçe dışındaki dillerde radyo ve televizyon yayıncılığına erişimin sağlanması, yerel ve bölgesel yayıncılara yönelik engellerin kaldırılması ve Türkçe dışındaki dillerin öğrenilmesi için gerekli desteğin sağlanması hususlarına yer verilmiştir. Doğu ve Güneydoğudaki durum başlığında ise köy koruculuğu sisteminin kaldırılması, güvenlik nedeniyle zarara uğrayan vatandaşların hızlı ve adil bir şekilde kayıplarının tazmin edilmesi, mayınların temizlenmesi ve yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalan vatandaşların geri dönüşlerinin sağlanması hedeflerine yer verilmiştir (AB Bakanlığı, 2006).

2008 yılı KOB'da geçmiş dönemdeki belgelerde yer alan hususlara ek olarak kısa vadede kayıt dışı çalışanlara yönelik analiz yapılması ve müktesebatın tüm iş gücünü kapsayacak şekilde uygulanması hususuna yer verilmiştir. Orta vadede ise AB hukukunun iç hukuka aktarılmasına devam edilmesi ve iş teftiş dahil olmak üzere ilgili yapıların sosyal ortaklarla beraber güçlendirilmesi hususları yer almıştır (AB Bakanlığı, 2008). Görüldüğü üzere yayınlanan KOB'larda, AB'nin Türkiye'den beklentilerine ve Türkiye Sosyal Politikasının yeniden şekillendirilmesine dönük temennilerine kapsamlı bir şekilde yer verilmiştir.

5.2. Türkiye Ulusal Programları

“Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine ilişkin Türkiye Ulusal Programı”, Bakanlar Kurulu kararı ile çıkarılmaktadır. 2001 yılı Ulusal Programında “Sosyal Politika ve İstihdam” ana başlığı altında aşağıda yer alan konulara ilişkin taahhütlere ve mevzuat çalışmalarına yer verilmektedir (AB Bakanlığı, 2009):

- İş Hukuku
- Sosyal Diyalog
- Kadın ve Erkekler Arasında Eşit Muamele
- Irkçılığa Karşı Mücadele
- İstihdam
- Avrupa Sosyal Fonu

- Sosyal Yardım ve Hizmetler, Yaşlılar ve Dışlanma
- Yaşam ve Çalışma Koşullarının İyileştirilmesi için Avrupa Vakfı (DUBLIN)
- Kamu Sağlığı
- İş Sağlığı ve İş Güvenliği

Sendikal Örgütlenme ve Toplu İş Sözleşmesi Hususlarında Yapılan Çalışmalar kapsamında Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu Tasarısı için görüşmelerin sürdüğü, 2821 sayılı Sendikalar Kanunu ve 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu içerisinde yapılacak değişikliklerin aşamaları hakkında bilgilendirmelerde bulunulmuştur. Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi kapsamında 1475 sayılı İş Kanunu içerisinde değişiklikler yapılarak 15 yaşın altındaki çocukların çalışmasının yasaklanacağı, 18 yaşın altında çalışan çocuklar için izin ve dinlenme sürelerinin arttırılacağı, 15-18 yaş arasındaki çocukların çalışabileceği işlerin Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışan Çocuklar Bölümü tarafından belirlenmesine ilişkin çalışmaların sürdüğü belirtilmiştir. İş Kanunu kapsamı dışındaki sektörler için tarım ve orman işçilerinin de 1475 sayılı İş Kanunu kapsamına alınmasına yönelik çalışmaların sürdüğüne, Hava İş Yasası çalışmalarının devam ettiğine değinilmiştir. İşçilerin İşveren Tarafından Bilgilendirilmesi kapsamında hizmet akdi, işyerinde sağlık ve güvenlik şartlarına ilişkin hükümlerin değişiklik hazırlığına başlandığına yer verilmiştir. Çalışma Saatlerinin Düzenlenmesi kapsamında 854 sayılı Deniz-İş Kanununun Tadili Hakkındaki Kanun Tasarısı çalışmalarının ve gemi adamlarının 48 saat olan çalışma sürelerinin 45 saate indirilmesi çalışmalarının sürdüğüne yer verilmiştir (Çelik, 2004).

Kadın ve Erkekler Arasında Eşit Muamele kapsamında Türkiye'nin planlamış olduğu çalışmalar şu şekilde belirtilmiştir (AB Bakanlığı, 2009):

- Ücretli doğum izinleri ile ebeveyn iznine ilişkin yasal düzenlemenin tamamlanması
- "Aile reisi" kavramının kaldırılmasına ilişkin yasal düzenlemenin tamamlanması
- Sosyal güvenlik açısından gerekli eşitlikçi düzenlemelerin yapılması
- Cinsiyetçi uygulamalarda ispat yükünün işverene bırakılmasına ilişkin yasal düzenlemenin yapılması

2003 yılı Ulusal Programında Bireysel ve Toplu İş Hukuku kapsamında çocuk işçiliğin önlenmesi için gerekli önlemlerin alınması ve esnek çalışma saatlerine yönelik düzenlemelerin gerçekleştirildiğine; İş Sağlığı ve Güvenliği kapsamında Avrupa İş Sağlığı ve Güvenliği Ajansına gözlemci sıfatıyla katılımın gerçekleştirildiğine; Sosyal Diyalog kapsamında işçi ve işveren kesimleriyle düzenli olarak toplantıların gerçekleştirildiğine; Kadın ve Erkeğe Eşit Muamele kapsamında hedef kitleye yönelik toplumsal cinsiyet eşitliği konulu seminerlerin düzenli olarak verildiğine vurgu yapılmıştır (Özerdem, 2010).

2008 yılı Ulusal Programında sosyal diyalogun sağlanması, kayıt dışı çalışmayla ilgili analiz yapılarak müktesebatın tüm iş gücünü içerisine alacak şekilde uygulanmasının sağlanması, AB müktesebatının iç hukuka aktarılmasının sürdürülmesi ve idari yapıların sosyal taraflarla birlikte güçlendirilmesi konularının öncelikli olarak yerine getirileceğine dair söz verilmiştir (AB Bakanlığı, 2008). Görüldüğü üzere Türkiye Ulusal Programlarında AB'nin beklentilerine dönük olarak Türkiye Sosyal Politikasının yeniden şekillendirilişi ve yeniden yapılandırmaya dönük planlamalara kapsamlı bir biçimde yer verilmiştir.

5.3. İlerleme Raporları

1998 yılından günümüze dek AB, her yıl aday ülkelerin üyelik yolunda gösterdikleri çabalara ve gelişmelere yer veren, üye ülkelerin attıkları adımları değerlendiren İlerleme Raporu yayınlamaktadır. Raporlar, aday ülkelerin değerlendirilmesini amaçladığından geri bildirim işlevini yerine getirmekte ve atılacak adımlara zemin hazırlamaktadır.

1999 yılında Helsinki Zirvesi ile aday ülke statüsünü kazanan Türkiye'nin, iç hukukunda yer alan pek çok mevzuatı değiştirerek AB mevzuatı ile bütünleşmesi gerekmiştir. Mevzuat değişikliğinin yanı sıra tüm kamu kurum ve kuruluşlarının ve toplumun tüm kesimlerince mevzuata riayet edildiğinin takibi de büyük önem taşımaktadır. İlerleme raporlarında yer alan Sosyal Politika ve İstihdam başlığının analizi, Türkiye'nin sosyal politikasının değerlendirilmesi noktasında büyük önem taşımaktadır.

2011 Yılı İlerleme Raporu ve Türkiye Sosyal Politikasına Yansımaları

Kurulan Alo 144 Sosyal Yardım Hattı ile hizmetlerin erişebilirliğinin ve hızının arttırıldığı ifade edilmiştir. Kırsal kesim ve çocuk nüfusu içerisinde yoksulluk riskinin çok yüksek olduğu belirtilmiştir (European Commission, 2011). Türkiye’de yoksulluk sınırı altında bulunan kırsal nüfusun toplam kırsal nüfusa oranı, 2008 yılında %34,6 iken 2009’da bu oran %38,7’ye yükselmiştir (Dünya Bankası, 2012).

Erkek ve kadınlar arasındaki mesleki ayrımların ele alınmasına ihtiyaç bulunduğu uyarısında bulunulmuştur (European Commission, 2011). İstanbul kentinde bir tane kadın belediye otobüs şoförü bulunması bu uyarının somutlaşmış bir göstergesidir (Cnnturk, 2014). Ayrıca sadece istihdam açısından durumun değerlendirilmesi kadın ve erkek arasındaki eşitlik vurgusu için yeterli değildir. İstihdamı sağlanmış ancak hala ayrımcılığa maruz kalan kadınlar açısından da gerekli çalışmaların yapılması oldukça önem kazanmaktadır.

Uygun fiyatlı çocuk bakım hizmetlerinin sunulmasıyla kadın istihdam oranının artacağı öngörüsünde bulunulmuştur (European Commission, 2011). Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının “Evde Çocuk Bakımı” projesini Antalya, İzmir ve Bursa’da hayata geçireceği, bakıcılara 300 Avro verileceği ve 3000 kişinin istihdam edileceği açıklanmıştır. Bu proje ile anne adaylarının iş hayatından çekilmesinin önlenmesi amaçlanmaktadır (SGK, 2015). AB’nin, kadın ve erkek arasında meslek ayrımı yapılmaması gerektiği vurgusunun bu çalışma ile karşılanacağı düşünülse de toplumsal normların yine kadınları belli işlerle sınırlandırdığı gözlerden kaçmamaktadır.

2012 Yılı İlerleme Raporu ve Türkiye Sosyal Politikasına Yansımaları

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının sosyal hizmet faaliyetlerini tek bir çatı altında toplamak için çalışmalarını sürdürdüğü ifade edilmiştir. Sosyal yardım ve yoksulluğun azaltılması için net bir politikanın oluşturulmadığı, ülke nüfusunun yüksek yoksulluk riski altında olduğu ifade edilmiştir (European Commission, 2012).

Tunceli Valiliğinin 2009 yılında “Her Eve Bir Beyaz Eşya Kampanyası” adı altında beş milyon TL tutarındaki beyaz eşya ve mobilyayı, yoksul vatandaşlara dağıtması; .bu yardımlardan

çerçevesinde suyu olmayan Tokatlı ve Kürekli mezralarında yaşayan vatandaşlara çamaşır makinesi verilmesi sosyal yardımlara ilişkin sağlıklı bir politikanın ve uygulamanın bulunmadığını göstermektedir. Çamaşır makinesi alan vatandaşlardan Musa Taşkıran'ın "Biz öncelikle devletten yol ve su istiyoruz. Yolumuz yok, suyumuz yok. Ama çamaşır makinesi verdiler. Allah razı olsun. Ama su olmadıktan sonra çamaşır makinesini ne yapalım. " sözleri Türkiye'deki sosyal yardım anlayışının çarpıklığını gözler önüne sermektedir (Milliyet, 2009).

Engelliler ve yaşlılar için evde bakım hizmetlerinin yaygınlaştırıldığı ancak engelli bireylerin istihdamının artırılması noktasında aksaklıkların sürdüğü rapor edilmiştir (European Commission, 2012).

İş arayan engelli bir vatandaş çarşıda dükkânın camında "Çıracak Aranıyor" yazısını görerek küçük bir işyerine girer. Gülümseyerek selam verip "Amca çıracak lazım mı?" diye sorar. İşveren "Evet, lazım da bize sen lazım değilsin" diyerek yanıt verir (BBC, 2013). Bu küçük ve acı diyalog Türkiyede engelli istihdamında yaşanan sorunların ayrımcılık ve önyargılar ile beslendiğini göstermektedir. Engelli girişimlerinin nitelikli sonuçları göz ardı edilmekte ve önemli bir toplumsal kaynak oldukları fikri de göz ardı edilebilmektedir.

Sosyal koruma kapsamında 2011 ile 2012 yılları arasında sosyal güvenlik sisteminin kapsamının %84'ten %86'ya yükseldiği; sağlık sigortasının yeterliliği ve sürdürülebilirliği konusunda ilerlemeler kaydedildiği belirtilmiştir. Ayrımcılıkla mücadelede ilerleme kaydedilmediği belirtilmiş, kadına yönelik aile içi şiddet, namus cinayetleri ve zorla yaptırılan evliliklerle mücadele konusunda daha büyük gayret gösterilmesi gerektiği belirtilmiştir (European Commission, 2012).

Türkiye'de her on kadından dördü hayatının herhangi bir döneminde eşi veya birlikte olduğu erkeğin fiziksel şiddetine maruz kalmıştır. Son 12 ayda fiziksel şiddete maruz kalan kadınların oranı %12'dir. Hayatının herhangi bir döneminde cinsel şiddete maruz kalmış kadın oranı %12, son 12 ayda maruz kalan kadınların oranı %5 olarak bulunmuştur (HÜNE, 2014). Dönemin Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Sema Ramazanoğlu'nun Kadına Yönelik Şiddetin Sonlandırılması: İlerleme Temelinde Değişimi Hızlandırma konulu toplantıda "özellikle kadına yönelik şiddet, sosyal dokuyu güçsüzleştiren ailenin ve toplumun temelini zayıflatan bir unsur olarak varlığını korumaktadır" sözleriyle kadına yönelik şiddet

olgusunun, bir sosyal sorun olarak varlığını sürdürdüğüne işaret etmektedir (Haberler, 2015). Bu saptama, farkındalığın oluşması açısından önemlidir.

2013 Yılı İlerleme Raporu ve Türkiye Sosyal Politikasına Yansımaları

Uzun çalışma süreleri, haftalık izinlere uyulmaması, işten çıkarmalar ve izin kullanımında yaşanan sıkıntılar, küçük işletmelerde yer alan ortak sorunlar olarak belirtilmiştir (European Commission, 2013). OECD (2014) üyesi ülkeler arasında yapılan bir araştırmaya göre, çalışma süreleri sıralamasında Türkiye birinci sırada yer almaktadır. Türkiye'yi Meksika ve Kore izlemektedir.

Türkiye'de çocuk işçiliği oranlarında bir düşüş olmamış ve 6-17 yaş arası çocukların ekonomik etkinlikte bulunma oranları %5,9 olarak belirlenmiştir. İşletmelerdeki iş sağlığı ve güvenliği uzmanlarının, bağımsızlığının güvence altına alınmadığı ifade edilmiştir. İş kazaları ve meslek hastalıklarının arttığı ve rapor edilmediği belirtilmiş, güvenlik kültürünün teşvik edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. İş sağlığı ve güvenliğinin işyerlerinde uygulamalarının izlenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Gösterilen gayretler neticesinde kayıtlı çalışanların sayısında bir milyonluk artış yaşandığı ifade edilmiştir. Ayrıca mevsimlik tarım işçilerinin yaşam ve çalışma koşullarına ilişkin endişeler dile getirilmiştir (European Commission, 2013).

Türkiye'de sadece 2015 yılında tarım ve orman iş kolunda görevli 405 işçinin iş kazası nedeniyle hayatını yitirdiği ifade edilmiştir (İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi, 2016). Toplumsal cinsiyet eşitliği çerçevesinde kadın istihdamını arttırmaya yönelik çabalar gösterilmesine karşılık; karar alma pozisyonundaki kadınların oranında bir artış gözlenmemiştir (European Commission, 2013). 2015 Kasım seçimlerinden itibaren TBMM'de kadın milletvekili oranı %15 iken Avrupa Yasama Meclisinde bu oran %35 seviyesindedir. Finlandiya'da meclisteki kadın oranı %61 iken İsveç'te %55 ve Almanya'da %37 düzeyindedir (DW, 2013). Kadınlara yönelik politika oluşturmada söz sahibi milletvekillerinin çoğunluğunun erkeklerden oluşması da oldukça ironiktir. Bu durumun sadece siyasal içtihatlar ile açıklanması yeterli olmayıp, ekonomik ve sosyal anlamda da kadının yerinin tartışılması gerekmektedir.

2014 Yılı İlerleme Raporu ve Türkiye Sosyal Politikasına Yansımaları

Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinin Etkileri Bağlamında Türkiye Sosyal Politikasının Değişimi

Türkiye’de kayıt dışı istihdam oranının azalarak %33,6’ya gerilediği belirtilmiştir. Türk İş Kanununun AB müktesebatı ile uyumlu hale getirilmesi, haksız işten çıkarma, kayıt dışı istihdam ve sendikalara üye olmakta zorluklar yaşandığı ifade edilmiştir. Çocuk işçiliği sorununun sürdüğüne işaret edilmiş, İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu kabul edilmesine karşın uygulamada sorunlar yaşandığı bildirilmiştir (European Commission, 2013).

Kayıt dışı istihdam oranları yüksek ülkeler arasında yer alan Bulgaristan ve Romanya’nın yer aldığı grupta kayıt dışı oran %30 ile %37 arasında ölçülmüştür (TOBB, 2010). 13 Mayıs 2014’te Soma’da kömür madeninde çıkan yangın nedeniyle 301 madencini hayatını kaybettiği faciannın üzerinden bir yıl geçmesinin ardından Maden Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanının açıklaması ibret vericidir (Hürriyet, 2015):

“Yönetmelikler çıktı, dünyada zaten uygulanan önlemler bizim mevzuatımıza ancak girdi. Ama kazaları önleyecek bir önlem görmüyoruz. Kurumsal yapılarda herhangi bir değişiklik olmadı. Kömür ocaklarında zorunlu ferdi kaza sigortası çıktı, bununla alakalı tebliğ yayınlandı. İlk kez uygulanacak bir sistem. Maden İşleri Genel Müdürlüğü’nün denetim yetkisini kaldırdılar, görevleri arasından çıkarıldı. Çalışma Bakanlığı tek başına devam edecek. Atılan adımları yeterli bulduğumu söyleyemeyeceğim. Bunları uygulayacak kurumsal yapılarda bir değişiklik olmadı.”

Türkiye’de sosyal harcamalar bütçesindeki artışa rağmen nispi yoksulluk oranı %22,6, yoksulluk açığı %29,4 ve gini katsayısı 0. 402 olarak ölçülmüştür. Raporda bu rakamlar AB ortalamasına göre yüksek bulunmuştur (European Commission, 2013).

OECD (2015) gelir eşitsizliği raporunda Meksika ve Şili’nin ardından Türkiye üçüncü sırada yer almıştır. Sosyal yardım alan kişilerin kayıtlı işgücü piyasasına katılımının olumlu sonuçlar verdiği ve sağlık sigortası sisteminin sürdürülebilir olduğu ifade edilmiştir. Kamu sektöründe engellilere yönelik istihdam olanaklarının geliştirildiği belirtilmiştir. Çocuk ve engellilere yönelik uzun dönemli bakım hizmetlerinin kuruluş bakımı modelinin dışına çıkarılması ve toplum temelli alternatifler geliştirilmesi talep edilmiştir. Ayrımcılıkla mücadele kapsamında mevzuat değişiklikleri yapılmıştır (European Commission, 2013). Bu kapsamda Türk Ceza Kanununun 122. Maddesi şu şekilde değiştirilmiştir:

“Dil, ırk, milliyet, renk, cinsiyet, engellilik, siyasi düşünce, felsefi inanç, din veya mezhep farklılığından kaynaklanan nefret nedeniyle;

- a) Bir kişiye kamuya arz edilmiş olan bir taşınır veya taşınmaz malın satılmasını, devrini veya kiraya verilmesini,
b) Bir kişinin kamuya arz edilmiş belli bir hizmetten yararlanmasını,
c) Bir kişinin işe alınmasını,
d) Bir kişinin olağan bir ekonomik etkinlikte bulunmasını, engelleyen kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”

2014 yılının Mart ayında değiştirilen bu madde, kamu hizmetinden faydalanmanın engellenmesi ve nefretin de suç kapsamına alınması nedeniyle son derece önemlidir.

2015 Yılı İlerleme Raporu ve Türkiye Sosyal Politikasına Yansımaları

Sendikal haklar ele alındığında Türkiye’de sendikaların toplu sözleşme yapmasına ilişkin çifte baraj yükümlülüğü bulunması, sosyal diyalogun önündeki engel olarak nitelenmiştir (European Commission, 2015).

İş sağlığı ve güvenliği alanında yapılan mevzuat değişiklikleri takdirle karşılanmış ancak mevzuatın etkin bir şekilde uygulanmasının gerekliliği vurgulanmıştır. İş kazaları ve kazaya bağlı olarak ölüm oranlarının ürkütücü seviyelerde olduğu belirtilerek iş kazaları raporlarının şeffaf olmadığına dair eleştirilerde bulunulmuştur (European Commission, 2015).

Türkiye’de her gün 176 iş kazasının yaşanması ve 2013 yılında iş kazasına bağlı olarak 1700 kişinin hayatını yitirmesi bu eleştirileri desteklemektedir (Milliyet, 2014).

Sosyal Diyalog başlığı altında özel sektördeki sendika üyelik oranının %9,5’ten %11,2’ye yükseldiği ancak toplu iş sözleşmesi kapsamına giren işçi oranının çok düşük olduğu belirtilmiştir. Çifte baraj uygulaması, sendika üyelerinin hukuksuz bir şekilde işten çıkarılması ve uzun yargılama süreleri, bu durumun sebepleri arasında gösterilmiş ve kayıt dışı istihdamın sendikal haklardan faydalanamadığına dair eleştiride bulunulmuştur. Eğitim kurumları ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin sivil kollarında çalışanların sendika üyesi olmaları durumunda ayrımcı muamelelere maruz kaldıklarına dair şikayetlerin alındığı belirtilmiştir. Çocuk hakları kapsamında 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ile 4857 sayılı İş Kanunu içerisinde yer alan çocuklara ilişkin hükümlerin uyumlu bir hale getirilmesi istenmiştir. Çocuk işçilerin korunmasına dair hükümlere mevzuatta yer verilmesi de istekler arasındadır. Ayrımcılıkla mücadeleyle ilişkin bir ilerlemenin gözlenmediği LGBT’li bireylerin istihdamına yönelik

ayrımcılık vakalarının rapor edildiği belirtilmiştir (European Commission, 2015).

Toplumsal cinsiyet eşitliği kapsamında, kadınların iş gücüne katılım oranlarının artırılması konusunda ilerleme sağlanamadığı, çocuk, hasta ve yaşlıların bakımına yönelik kuruluşların yetersiz sayıda olmasının, kadın istihdamının önündeki engeller arasında yer aldığı belirtilmiştir (European Commission, 2015).

TÜİK (2015) tarafından yapılan araştırmaya göre Türkiye’de erkek istihdam oranı kadın istihdam oranının 2,4 katı oranındadır. Bu oran erkeklerde %65, kadınlarda %27 olarak gerçekleşmiştir. Ev işlerinde çalışan kadınların sosyal güvenlik kapsamına alınması gerektiği bildirilmiş ve kadın-erkek çalışanlar arasındaki ücret farklılığının devam ettiği bildirilmiştir (European Commission, 2015).

Bu kapsamda Türkiye’de 1 Nisan 2015 tarihi itibariyle temizlikçi ve çocuk bakıcısı gibi çalışanlara sigorta yaptırılması zorunlu hale getirilmiştir (Milliyet, 2015).

Engelli hakları kapsamında kamu kurum ve kuruluşlarında engellilere sunulan kotanın doldurulamadığı ve 24000’den fazla kadronun boş kaldığı belirtilmiştir. Engelli kişileri istihdam etmeyen kurumlara yönelik cezalar öngörülmüş olmasına rağmen engelli çalışanların halen kamu çalışanlarının %2’sinden az olduğuna değinilmiştir (European Commission, 2015).

Kamuda istihdam edilen engellilerin sayısına yönelik TBMM’de verilen bir soru önergesine verilen yanıtta, kamu kurum ve kuruluşlarınca engellilere tahsis edilmesi gereken kadro sayısının 60730 olduğu, 36242’sinin dolu, 24488’inin boş olduğu açıklanmıştır (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2015). Kamu ve özel sektörün engellilerin istihdamında gönülsüz olduğu bilinmektedir. Ancak bu durum keyfi ve şahsi uygulamalara bırakılamayacak kadar hassas bir konudur.

2016 Yılı İlerleme Raporu ve Türkiye Sosyal Politikasına Yansımaları

Sendikal hakların kullanımındaki ve sosyal diyalogun önündeki engellerin kaldırılması tavsiyesinde bulunulmuştur. İş Kanununda yer alan hükümlerin uygulanmasında aksaklıklar yaşandığına işaret edilmiştir. İş sağlığı ve güvenliği noktasında arzulanan seviyeye ulaşılamadığı belirtilmiş, iş kazalarına ilişkin sayıların ürkütücü düzeyde olduğu vurgulanmıştır. Türkiye’nin sığınmacılara yönelik attığı adımlardan takdirle karşılanmıştır. Kadın

istihdam oranının beklentilerin altında kaldığı belirtilmiştir. Bakım sorumluluğunun kadınların istihdamda yer almasının önündeki en önemli engellerden biri olduğu belirtilmiştir (European Commission, 2016).

Dünya Emekçi Kadınlar Günü münasebetiyle 08 Mart 2018 tarihinde “Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı” tanıtımı Beştepe’de geniş bir katılımı gerçekleştirilmiştir. Başbakan Binali Yıldırım konuşmasında “istihdamda kadın oranı artacak, bazı imtiyazlar ve avantajlar getirdik. Farkındalık eğitimlerini yaygınlaştıracamız. Bilgi ve iletişim sektörü, geleceğin teknolojilerinde kadın istihdamını daha da arttıracamız.” sözlerine yer vermiştir (Takvim, 2018).

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı ise AB’nin uyarılarına paralel olarak kadın istihdamına ilişkin şu sözlere yer vermiştir (ASPB, 2018):

“İki kanatlı bir kuşa benzetirsek ülkemizi, bir kanadı erkeklerse diğer kanadı kadınlar. Eğer yükselmek istiyorsa bir kuş iki kanadını birlikte çırpması gerekiyor. Kadınların ekonomik hayata daha yüksek oranda katılımını sağlamayı amaçlıyoruz.[...] Bugün kadınların iş gücüne katılım oranı, kasım ayı değerleriyle yüzde 38, 2023 hedefimiz ise yüzde 41. Bunun için politikalarımızda, kadınlarımızın ekonomik hayatın içerisinde daha aktif yer almalarını sağlayacağız.[...] Çağın mesleği bilişim. Özellikle bilgi teknolojileri alanında eylem planımızda 200 bin kadının istihdam edilmesini bekliyoruz. 200 bin kadını bu konuda eğiteceğiz çünkü geleceğin meslekleri artık bu alanda. Kadınlarımızın her alanda olmasını istiyoruz ama özellikle hedefimiz, çağın ihtiyaçları doğrultusunda onlara eğitimler vermek. Bu anlamda yeni projelerimiz var. Kadınlarımıza eğitim verip onları istihdamın içine katmayı hedefliyoruz.”

2017 Yılı İlerleme Raporu ve Türkiye Sosyal Politikasına Yansımaları

2017 yılında ilerleme raporu yayınlanmamıştır.

2018 Yılı İlerleme Raporu ve Türkiye Sosyal Politikasına Yansımaları

Yüksek kayıt dışı istihdam oranları nedeniyle önemli bir oranın İş Kanunu hükümlerinden istifade edemediği belirtmiştir. Sokakta çalıştırılan çocuklar sorununun devam ettiğine yer

verilmiştir. Türkiye'nin gini katsayısı AB'ye üye devletlerin katsayılarının üzerinde bulunulmuştur. Mültecilere sunulan hizmetlerin kapsamının genişlediği belirtilmiştir. Türkiye'nin AB Sosyal Fonlarından arzulanan düzeyde faydalanması takdirle karşılanmıştır. 2018 Raporunda Türkiye'nin mültecilere yönelik tutumundan övgüyle söz edilmekle beraber Türkiye'nin AB'nin temel değerlerine aykırı politikalar sürdürdüğünün altı çizilmiştir (European Commission, 2018). Nitekim Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan 2018 yılında yaptığı bir konuşmada "Birçok gelişmiş batılı ülkelerin mültecileri için dikenli tel ördüğü bir dönemde Türkiye 32 milyar yardım yapmıştır. Türkiye 4 milyonu aşkın sığınmacıya ev sahipliği yapıyor." sözlerine yer vermiştir (Bloomberght, 2018). Söz konusu rakamların boyutu düşünüldüğünde AB'nin Türkiye'nin mültecilere yönelik tutumundan neden övgüyle bahsettiği daha iyi anlaşılacaktır.

6. Sonuç

Genel olarak değerlendirmek gerekirse bu çalışmanın ilk bölümünde Avrupa Birliği'nin doğuşuna ve günümüze dek süren adım adım gelişimine genel hatlarıyla yer verilmiştir. Avrupa Birliğinin gelişiminde ülkeler arası işbirliği ve ekonomik gayelerin lokomotif görevi üstlendiği bu bağlamda görülmüştür. Ardından sosyal politika odağında Avrupa Birliğinin günümüzdeki konumuna yer verilmiş ve ekonomik gelişmelere sosyal politika alanındaki düzenlemelere eşlik ettiğine tanıklık edilmiştir. Avrupa Birliği tarihi ve sosyal politikasının genel hatlarıyla ele alınmasının ardından Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerine değinilmiştir. Bu ilişkilerin son derece dinamik ve inişli çıkışlı olduğu görülmüştür. Ve son olarak Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinin Türkiye sosyal politikasına etkilerine yer verilmiştir. Türkiye'de kadın, yaşlı, çocuk ve engelli alanlarındaki düzenlemelerin Türkiye-AB ilişkilerine bağlı olarak dinamik bir şekilde değiştiği güncel örneklerle açıklanmıştır.

Başlarda ekonomik bir ortaklık olarak doğan AB, üye sayısının artması ve sınırlarının genişlemesiyle beraber, ortak sosyal politika geliştirme hedefini gündemine almıştır. AB üye ülkelerin ortak sosyal politika geliştirmeye yönelik yaklaşımına, üye ülkeler çekinceyle yaklaşmıştır. Bunun nedeni ulusal egemenliğin bir kısmını ulusötesi bir yapıya devretme fikrinin ortaya çıkardığı soru işaretleridir. Üye ülkelerin tereddütlerine rağmen AB sosyal

politikası, ağır adımlarla gelişimini sürdürmekte, üye ülkelerin sosyal politikasını etkilemeye devam etmektedir. Zaman zaman benzer ikilemler Türkiye özelinde de görülmesine karşılık; yarım yüzyılı aşan süredir devam eden Türkiye-AB ilişkileri, Türkiye sosyal politikasında önemli değişimlerin nedeni olmuştur. AB tarafından belirlenen ortak standartlara ulaşma motivasyonunu koruyan Türkiye, mevzuat değişikliklerine hız vermiştir. Buna karşın mevzuat değişikliklerinin sahada karşılık bulamadığına yönelik eleştiriler Türkiye'ye yöneltilmiştir. Sosyal güvenlik ile iş sağlığı ve güvenliği alanlarında Türkiye'nin adaylık sürecinde önemli aşamalar kat ettiği bilinen bir gerçek olmakla beraber Türkiye'nin halen arzulanan düzeye ulaşamadığı AB tarafından yaygın bir şekilde söz edilmiştir. Zaman zaman Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanının konuşmalarında Türkiye'nin AB beklentilerini görmek mümkün olmuştur. Kadın istihdamını arttırmaya yönelik politikalar 2010 sonrasında Türkiye'nin gündeminde geniş yer bulmasına karşın politikaların derinliğinden söz etmek olanaklı olmamıştır. Dün olduğu gibi günümüzde de AB-Türkiye ilişkileri ve bu ilişkilerin Türkiye Sosyal Politikasına etkileri sürmeye devam etmektedir.

Kaynakça

- AB Bakanlığı. (2001, Mart 8). Şubat 22, 2016 tarihinde http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2001.pdf adresinden alındı
- AB Bakanlığı. (2006, Ocak 23). Şubat 22, 2016 tarihinde http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2006.pdf adresinden alındı
- AB Bakanlığı. (2008, Şubat 26). Şubat 22, 2016 tarihinde http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2007.pdf adresinden alındı
- AB Bakanlığı. (2008, Aralık 31). Şubat 23 , 2016 tarihinde <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=42260&l=1> adresinden alındı
- AB Bakanlığı. (2009, Ocak 02). Şubat 22, 2016 tarihinde <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=195&l=1> adresinden alındı
- AB Bakanlığı. (2011, Temmuz 01). Şubat 22, 2016 tarihinde <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=194> adresinden alındı

Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinin Etkileri Bağlamında Türkiye Sosyal Politikasının Değişimi

- AB Bakanlığı. (2016, Haziran 30). Mayıs 28, 2019 tarihinde https://www.ab.gov.tr/files/5%20Ekim/yatay_muzakere_tablosu_30_06_2016_tr.pdf adresinden alındı
- ASPB. (2018). Nisan 23, 2018 tarihinde <http://www.aile.gov.tr/haberler/ulkemizin-tum-kadinlarini-guclendirmek-uzere-hazirladigimiz-kadinin-guclenmesi-strateji-belgesi-ve-eylem-planini-tizlikle-uygulayacagiz> adresinden alındı
- Avrupa Birliği Bakanlığı. (2013, Temmuz 01). Şubat 18, 2016 tarihinde <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=105&l=1> adresinden alındı
- BBC. (2013, Aralık 03). Mart 01, 2016 tarihinde http://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/12/131203_en_gelliler_istihdam adresinden alındı
- Bloomberght. (2018, Temmuz 27). Mayıs 28, 2019 tarihinde <https://www.bloomberght.com/haberler/haber/2142625-erdogan-siginmacilar-icin-32-milyar-dolar-harcadik> adresinden alındı
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2015, Nisan 02). Şubat 28, 2016 tarihinde https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_sozlu_soru_s_d.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=162916 adresinden alındı
- Çelik, A. (2004). AB'nin Sosyal Boyutu ve Türkiye. *Sendikal Notlar*, 1-22.
- Çelik, A. (2014). *Avrupa Birliği Sosyal Politikası ve Türkiye*. Ankara: Kitap Yayınevi.
- Cnnturk. (2014, Ağustos 19). Mart 01, 2016 tarihinde <http://www.cnnturk.com/video/turkiye/istanbulda-kadin-otobus-soforu> adresinden alındı
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2003, Nisan 14). Şubat 22, 2016 tarihinde http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2003.pdf adresinden alındı
- Dülger, İ. (1991). *Avrupa Topluluğunda Sosyal Politika, Geçiş Dönemi Özellikleri ve 21.Yüzyılda Hedef Alınan Toplum*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- Dünya Bankası. (2012). *World Development Indicators*. Washington: The World Bank.
- DW. (2013, Nisan 11). Mart 01, 2016 tarihinde <http://www.dw.com/tr/kad%C4%B1n-erkek-e%C5%9Fitli%C4%9Fi-ka%C4%9F%C4%B1t->

- [%C3%BCzerinde-kal%C4%B1yor/a-5444728](#) adresinden alındı
- European Commission. (2011, Ekim 12). Mart 01, 2016 tarihinde https://www.avrupa.info.tr/sites/default/files/2016-11/tr_rapport_2011_en.pdf adresinden alındı
- European Commission. (2012, Ekim 16). Mart 01, 2016 tarihinde http://www.ab.gov.tr/files/2013%20ilerleme%20raporu/2013_ilerleme_raporu_tr.pdf adresinden alındı
- European Commission. (2013, Ekim). Mayıs 28, 2019 tarihinde https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2014/20141008-turkey-progress-report_en.pdf adresinden alındı
- European Commission. (2015, Kasım 10). Mayıs 28, 2019 tarihinde https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2015/20151110_report_turkey.pdf adresinden alındı
- European Commission. (2016, Kasım 09). Mayıs 28, 2019 tarihinde https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2016/20161109_report_turkey.pdf adresinden alındı
- European Commission. (2018, Nisan 17). Mayıs 28, 2019 tarihinde <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20180417-turkey-report.pdf> adresinden alındı
- European Economic and Social Committee. (1989, Aralık 08). Mayıs 28, 2019 tarihinde <https://www.eesc.europa.eu/resources/docs/community-charter--en.pdf> adresinden alındı
- Gençler, A., & Şenocak, H. (2009). 1951'den 2009'a Avrupa Birliği Sosyal Politikasının Gelişimine Panoramik Bir Bakış. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 181-230.
- Haberler. (2015, Aralık 09). Mart 01, 2016 tarihinde <http://www.haberler.com/kadina-yonelik-siddetin-sonlandirilmesi-toplantisi-7952771-haberi/> adresinden alındı
- HÜNE. (2014). *Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması*. Aralık.
- Hürriyet. (1999, Aralık 12). Şubat 22, 2016 tarihinde <http://www.hurriyet.com.tr/turkiye-artik-avrupa-dadir-39118495> adresinden alındı
-

- Hürriyet. (2015, Mayıs 13). Şubat 29, 2016 tarihinde <http://www.hurriyet.com.tr/soma-faciasinin-uzerinden-1-yil-gecti-28988394> adresinden alındı
- İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi. (2016, Ocak 20). Mart 01, 2016 tarihinde http://www.guvenlicalisma.org/index.php?option=com_content&view=article&id=16851:2015-yilinda-en-az-1730-isciyasamini-yitirdi&catid=149:is-cinayetleri-raporlari&Itemid=236 adresinden alındı
- Milliyet. (2009, Şubat 07). Mart 01, 2016 tarihinde <http://www.milliyet.com.tr/yeni-haber/gundem/gundemdetay/07.02.2009/1056770/default.htm> adresinden alındı
- Milliyet. (2014, Mayıs 9). Şubat 23, 2016 tarihinde <http://www.milliyet.com.tr/turkiye-de-her-gun-176-is-kazasi-konut-1879885/> adresinden alındı
- Milliyet. (2015, Mart 21). Şubat 28, 2016 tarihinde <http://www.milliyet.com.tr/gundelikciye-sigorta-sart/ekonomi/detay/2031685/default.htm> adresinden alındı
- OECD. (2014). Şubat 29, 2016 tarihinde <http://www.oecdbetterlifeindex.org/countries/turkey/> adresinden alındı
- OECD. (2015). Şubat 29, 2016 tarihinde http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/employment/in-it-together-why-less-inequality-benefits-all_9789264235120-en#page1 adresinden alındı
- Özen, Ş. O. (2015). Türkiye'nin İstihdam Politikaları ve Avrupa İstihdam Stratejisine Uyumu. *Çalışma Dünyası Dergisi* , 78-105.
- Özerdem, F. (2010). Avrupa Birliği Sosyal Politikası ve Türkiye'nin Uyumu. *Yardım ve Dayanışma* , 17-27.
- Pekcan, E. (1999). *Avrupa Para Birliği Euro ve Türkiye*. İstanbul: Hiperlink.
- SGK. (2015, Mart). *Evde Çocuk Bakım Hizmetleri Yoluyla Kayıtlı Kadın İstihdamının Desteklenmesi Projesi*. Mart 01, 2016 tarihinde <http://www.sgk.gov.tr/evdecocukbakimi.pdf> adresinden alındı
- Takvim. (2018, Mart 08). Nisan 23, 2018 tarihinde <https://www.takvim.com.tr/guncel/2018/03/08/yildirim-istihdamda-kadin-orani-artacak> adresinden alındı
-

TOBB. (2010, Eylül 13). Şubat 29, 2016 tarihinde [http://www.tobb.org.tr/AvrupaBirligiDairesi/Dokumanlar/Faaliyetler/kik/\(11\)%20kayitdisi-ekon_trx.pdf](http://www.tobb.org.tr/AvrupaBirligiDairesi/Dokumanlar/Faaliyetler/kik/(11)%20kayitdisi-ekon_trx.pdf) adresinden alındı

Tokol, A., & Alper, Y. (2014). *Sosyal Politika*. Bursa: Dora Yayınevi.

TÜİK. (2015, Mart 5). Şubat 28, 2016 tarihinde <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18619> adresinden alındı

TUSİAD. (2010, Mart 4). Şubat 20, 2016 tarihinde <http://www.tusiad.org.tr/temel-konular/avrupa-birligi-ne-uyum/ab-uyelik-surecinin-tarihi/> adresinden alındı